

Szabó Sándor

A KORONA HATALMA ÉS A NEMZETI SCIENCE - FICTION

(Harrison Fawcett /Fonyódi Tibor/: A Korona hatalma, Cherubion, 2000)

1. Nemzeti science - fiction?

Mielőtt rátérnénk a fent megnevezett regényre, kell tennünk néhány kört, ami talán nem lesz haszontalan. Először is vizsgáljuk meg a tanulmány címében szereplő, talán sokak számára furcsa, vagy egyenesen nonszensznek ítélt kifejezést: nemzeti science - fiction. A sci - fi meghatározására nem vállalkozom, talán nincs is igazán jó definíció, ami minden egyes művet magába foglalna. A legtalálhatóbb, amit ismerek a következő: olyan kifejezés, ami ha másra nem is, de arra jó, hogy két sci - fi rajongó összevessen azon, mit is takar valójában. Azért néhány megközelítéssel szolgálhatok. A 'populáris' meghatározás a következő: lézerpisztolyos/kardos, űrhajós, űrlényes, jövőben játszódó történet, esetleg a jelenben vagy a múltban, ha oda UFO vagy időutazó érkezik. (Primitív, de találó.) Sokkal érettebb Zsoldos Péter véleménye: a sci- fi - a jövő és benne az ember. Természetesen ez csak a műfaj egy erősen behatárolt részére igaz, de tanulmányunk tárgya szempontjából jól használható.

Lehetne még sorolni az egyéb meghatározásokat, de inkább térjünk rá a kifejezés problémásabb tagjára. Mi is az, hogy nemzeti, és mi köze ennek a sci-fi-hez? Nemzeti: egy adott nemzethez tartozó, arra jellemző, tipikus. (Nemzeti színek, nemzeti mozgalmak, eszmék, Nemzeti múzeum.) Ha irodalommal vagy más művészeti ággal kapcsoljuk össze, akkor kap egyfajta "hazafias" jelentést is. (Nemzeti dal, Nemzeti színház, színjátás.) Ami esetünkben ez az adott nemzet természetesen a magyar. Tehát ha a meghatározásokat összetesszük, a következőt kapjuk: olyan tudományos - fantasztikus mű (ha kell, lézerkarddal és űrlényekkel, de inkább az ember jövőjével foglalkozó írás), ami valamilyen módon jellemző a magyarságra, stílusjegyeiben, felépítésében magyar vonásokat mutat, esetleg magyar témával, kérdéssel foglalkozik. Összefoglaló névvel én ezt, önkényesen és lehet, hogy nem a legszerencsésebb módon "nemzeti sci-fi" jelzővel illetem. Az elnevezést talán stílusosabb "nemzeti tudományos - fantasztikum" változtatni, de rövidegéből adódóan a "sci-fi" jobban használható, még ha ad egy elég kellemetlen stílusterést is a "nemzeti" jelzővel ellátott angolszász eredetű kifejezés. (Bár ez nem is olyan furcsa ebben a témában. Gondoljunk csak arra, hogy a magyar Szent Koronával és a turániakkal foglalkozó regény a nem egészen turáninak hangzó 'Harrison Fawcett' álnév alatt jelent meg.)

Hiába hangzik mindez logikusnak, valami baj mégis van ezzel a kifejezéssel, legalábbis eddig mindig úgy tűnt különféle eszme-cserék folyamán, hogy a pusztán megjelenése is ellenérzéseket szül. Fonyódi Tibor (Harrison Fawcett) egyenesen tagadta, hogy létezne ilyen, szerinte nem igazán lehet "nemzeti"-ről beszélni a műfajjal kapcsolatban. (Remélem nem haragszik meg nagyon, amiért pont az ő művét választottam ki, hogy a műfajnak ezt az ágát vizsgáljam.) Egy másik író pedig azt írta, hogy maga a "nemzeti" szó is visszatetszést kelt benne, és bizonyára csak egy szerencsétlen módon megválasztott kifejezéssel áll szemben. Mindezzel természetesen lehet vitatkozni vagy egyetérteni, én inkább egy köztes utat választok, megpróbálom nagy vonalakban bemutatni a jelenséget, remélve, hogy talán a kifejezéssel is megbékülnek a végére azok, akiknek egyelőre nem tetszik. A jelenség ugyanis létezik, és valahogy hívni kell. Eddig pedig nem jutott talán jobb kifejezés az eszembe. Külön kérdés, hogy van-e egyáltalán magyar téma a sci-fi-n belül? Könnyű lenne visszakérdezni, hogy mi is pontosan az, ami sci-fi téma? A tudományos - fantasztikum használ egy sajátos, minden mástól különböző komplex nyelvet, a hozzá tartozó gondolat- és témavilággal, szabadon felhasználható közhellyel, kellékekkel és

díszletekkel. Amennyiben viszont nem csak tudományos - fantasztikus, hanem irodalom is (v.ö. a "fiction" angol szó jelentésével) már nem elsősorban a témája, hanem a téma kifejezése, kifejtése különbözteti meg a szépirodalomtól. A mondanivaló végső soron az emberről szól, vagyis rólunk, az olvasóról, csak a sci-fi ezt másfajta (nem jobb, nem rosszabb, hanem másfajta!) távlatokba helyezi, mint a nem sci-fi. Ez a mondanivaló pedig miért ne lehetne magyar? Nézzük meg egy kicsit a magyar témát, vagyis a "nemzeti" részt. A nemzeti, hazafias művészetnek sajátossága az, hogy a nemzet jövőjével foglalkozik. Mikor Vörösmarty megírta a "Zalán futását"-t, akkor nem csak a "régi dicsőségünk" bemutatása volt a célja, hanem kimondva - kimondatlanul arra is

célzott, hogy lehetne még dicsőségünk a jövőben is. Petőfi "Nemzeti dala" is felvillant képeket a múltból, de mindezt a jelen teendőivel és a jövő távlataival egészíti ki, mert hát ez a lényeg: milyen lesz a jövőnk? Lehetne még sorolni, de ennyiből is belátható, hogy a nemzeti irodalmat a jövő iránti felelősség teszi igazán nemzetivé. Márpedig ha van műfaj, aminek a jövő az illetékességi korába tartozik, akkor az a science - fiction. Ha így nézzük a dolgot, akkor a nemzeti sci-fi nem hogy nem nonszensz, hanem egyenesen természetes fejlemény.

2. Magyar sci -fi, nemzeti sci - fi

Felmerülhet még egy kérdés: van-e különbség a "nemzeti" és a "magyar" sci-fi között? Igen, van, még hozzá elég lényeges. Attól még, hogy egy magyar író sci-fi-t ír, az még nem lesz feltétlenül "nemzeti". Persze nagyon nehéz kiszakadni az kultúrkörünkből, és ebből adódóan még a nem nemzeti témákkal foglalkozó sci-fi-nek is vannak "nemzeti" sajátosságai, de ezek inkább csak egy mély, sokkal inkább pszichológiai - szociológia elemzéssel mutathatók ki, nem pedig irodalmival. Nagyon könnyű viszont olyan sci-fi-t írni, ami a távoli jövőbe és/vagy a távoli űrbe helyezve nemzeteken túlivá válik. Nem is beszélve az idegen lényekről, akik számára egyenesen 'mesterséges' kultúrát, nyelvet, társadalmat, történelmet kell alkotni. (Persze mindez valódi nemzetek hagyományanyagából építkeznek, akárcsak a fantasy "képzeltvilágai".) Ilyet pedig ugyanúgy írhat egy magyar, egy orosz, japán vagy amerikai író; nem lesz nemzeti sci-fi.

A másik út, amit szintén sokan választanak az, hogy egy másik kultúrkörbe helyezik a történetet, legtöbbször Amerikába, bár ezeknek az írásoknak általában semmi közük nincs Amerikához a helyneveken és a közhelyeken kívül. Csak hát New York valahogy jobban hangzik, mint Kőbánya - Kispest, és a Mrs. Stone mint a Kovácsné. Ezek az írások sem tekinthetők nemzetinek, persze nem is akarnak azok lenni. (Itt most nem értékítéletről van szó, hanem a tanulmány témájához való viszonyukról.)

Mi tehát a nemzeti sci - fi? Az előbbi negatív meghatározások után (mi nem az.) ideje konkrét példákat említeni. Kezdjük talán egy rokon műfajjal, az alternatív történelmi írásokkal, amik annyira rokonai a tudományos - fantasztikumnak, hogy szinte maguk is azok. Ezek azt a kérdést szokták boncolgatni, ami a történelemmel foglalkozó ember számára mindig is izgalmas volt: "mi lett volna, ha.". A recept egyszerű, a jó kivitelezés annál nehezebb. Keresni kell egy korszakot vagy egy konkrét fordulópontot, megváltoztatni egy vagy több esemény kimenetelét, és ennek nyomán fölépíteni egy hiteles világot. (Pl. mi lett volna, ha a németek nyerik meg a sztálingrádi csatát?) Mindez összekapcsolva a magyar történelemmel máris nemzeti témává válik, közvetve vagy közvetlenül, számos kibontott vagy kibontandó üzenetet hordozva. Vagy csak elgondolkodtatásra készítenek, de kell-e nagyobb visszajelzés az íróknak arról, hogy a műve gondolatokat ébresztett? Példaként említek két könyvet: Gáspár András: Ezüst félhold blues (Griff könyvek, Zrínyi Nyomda Kiadója, 1990) illetve a Zsoldos Péter díjjal jutalmazott Aaron F. Loacher (Csikász Lajos) művet, az Időjárőr-t (Lazi kiadó, 1998). Az előbbi a 150 éves török uralmat hosszabbítja meg napjainkig, tetézve egy európai francia hegemoniával, az utóbbi pedig inkább a klasszikus időutazásos regényekkel rokon, s Mátyás királlyal

kapcsolatos eseményekkel variál. Ha már szóba került Gáspár András neve, tegyük egy kis kitérőt, mert a "Kiálts farkast" univerzumot nem szabad kihagyni. Bevallom, mikor végiggondoltam az általam olvasott könyveket, eleinte nem tudtam hova tenni a két Vogel Zsigmond regényt. (Gáspár András: *Kiálts farkast*, Valhalla, 1997, 2. Kiadás; *Két életem egy halálom*, Valhalla, 1999, Zsoldos Péter díjra jelölve.) Úgy éreztem, hogy határeset a magyar és a nemzeti sci-fi között. A regények helyszíne ugyanis Budapest a XXI. század végén; vagy inkább helyesebb úgy mondani, hogy ez a város az események gyűjtőpontja. Ráadásul ez az univerzum valami hihetetlen alaposággal kidolgozott, szinte pazarló részletezéssel, amire jóval többet fel lehetne építeni az eddig megjelent két regénynél. A történelem, a mai magyar valóság és az előttünk álló folyamatok (globalizáció) mély ismerete sugárzik át a felépített világból, fűszerezve egyfajta fanyar humorral. Viszont, legalábbis első pillantásra, úgy tűnik, hogy a történetnek mindehhez kevés köze van. Sőt, amilyen részletes, egyéni és eredeti a háttérvilág, annyira "klasszikus", vagyis (kevesebb eufemizmussal élve) sablonos a történet maga. Magányos hős, mellette a veszélyben forgó szíve hölgye, gonosz és ronda ellenfél, akinek a kezében van minden adu, és úgy is tűnik, hogy ő nyer, de azután mégse, mert a hős legyőzi, a gonosz elnyeri méltó büntetését, a jó pedig jutalmát. Lényegében mindkét regény erre a sablonra épül, bár a második kicsit bonyolít rajta. Nem véletlen, hogy a történetet szokták említeni elsősorban, amikor ezen regények gyenge pontjai kerülnek szóba. Ez volt az oka annak, hogy eleinte én is egy köztes csoportba soroltam a két Gáspár művet. Ebben a köztes csoportban azok az írások vannak, amiket magyar szerzők hazai helyszínekre írtak, különösebb nemzeti téma nélkül. Igazából ennek kellene természetesnek lennie, bizonyos speciális témáktól eltekintve a magyar helyszínek is ugyanúgy megfelelnek, mint pl. az amerikaiak. Sőt, még jobban is, mert a magyar írók többsége hitelesebben tud írni hazai helyszínekről, mint a távoli, alig (vagy csak a tévéből) ismert divatos külföldiekről. Ennek ellenére ritkaságnak számít, ha egy magyar író magyar helyszínt választ, ezért már maga ez is felér egyfajta nemzeti jelleggel. Régebben ez nem így volt, a magyar science - fiction történetét (1945-ig) bemutató négy kötetben szinte mindegyik írás ilyen, Joe-k, Jackek és Jane-nek helyett becsületes magyar névvel bírnak még azok a hősök is, akik olyan történetekben szerepelnek, aminek vajmi kevés közük van a magyarsághoz vagy a nemzeti témákhoz.

A kortárs irodalomban leginkább a Möbius által kiadott novelláskötetben találkozunk ezzel a kategóriával. (Az idő hídján - a mai magyar sf tükre, Möbius, 2000 - bár lehetne vitatkozni azzal, hogy tényleg a "mai magyar sci-fi tükre"-e, vagy inkább egy nosztalgia-kötet, eltekintve 1-2 kivételtől.) Példaként említem Bogáti Péter: *A romantika alkonya* c. elbeszélését, bár szimbolikusan értelmezve nem nehéz nemzeti jellegű mondanivalót találni benne, vagy Csernai Zoltán: *A sziget* c. novelláját, illetve Tőke Péter Miklós: *Idegen srác* c. ifjúsági írását. Az utóbbi két művet egy fiatalabb író valószínűleg angolszász nevű szereplőkkel írta volna meg, na de hát változnak az idők, mi is egyre közelebb kerülünk a Nyugathoz... Visszatérve Gáspár Andráshoz, végül arra jutottam, hogy sokkal inkább a nemzeti, mint a "szimpla" magyar csoportba tartozik. Igaz, hogy nem mond ki dolgokat olyan közvetlenül, mint ahogy azt Korona hatalmában Harrison Fawcett teszi, de a hős alkata és küzdelmei, jelleme valahol a magyar alkatot, észjárását és sorsot testesítik meg, legalábbis nem ütközne túl nagy nehézségekbe ennek kimutatása. (Mindenesetre ez a téma is megérne egy külön tanulmányt.)

Ha már a magyar észjárás és alkat került szóba, feltétlenül meg kell említeni Dévényi Tibort, akiről a következőket írja S. Sárdi Margit a már említett Möbius kötetben: "jövendő hétköznapijaink csípős nyelvű mestere újabb kirándulást tesz a jövőbe. Ámde talán nem is kell hozzá jóstehetség, csak valóságunk jó ismeretén alapuló előrelátás, hogy belássuk: itt, a mi szép hazánkban a legcsodálatosabb találmány sem fog működni úgy, akkor és annyira, ahogyan tervezője képzelte, és sohasem a

tervezett eredményt fogja hozni. Mert a török időkben a szabó nadrágot szabott, a jövőben szkafandert szab, de amúgy semmi nem változik - vallja hittelt a szerző." (Az idő hídján, 194. oldal.) Jól megfigyelhető tehát, hogy a szerző itt nem csinál mást, mint a jelen dolgait a sci-fi távlataiba helyezi, vagyis arra használja a műfajt, amire való. Írásai főleg a Galaktika magazinban jelentek meg (ajánlom az interneten elérhető Galaktika - bibliográfiát), legújabban pedig az említett novelláskötetben egy novella: Tóni (A Szu-Mi-Fej Kft. Egy napja).

A fent említett, esetlegesen és abszolút nem a teljesség igényével felsorol példák alapján talán meg lehet határozni egy-egy bizonyos műből, hogy mondható-e rá az, hogy nemzeti sci - fi, esetleg csak magyar helyszínekkel, szereplőkkel dolgozó magyar sci - fi, vagy pedig egy magyar író által írott mű.

A Korona hatalma című regényben a mi szempontunkból az a különösen érdekes, hogy részleteiben nézve mindegyik kategóriának megfelel, összességében viszont nemzeti sci - fi - nek tekinthető. Tanulmányom további részében már csak ezzel a művel fogok foglalkozni.

3. A Korona hatalma, mint konglomerátum

(Konglomerátum: különmemű elemek, egyedek halmaza; üledékes közetté szilárdult kavicsréteg.)

Rátérve tanulmányom következő részére, ami már konkrétan foglalkozik a regénnyel, kell néhány megállapítást tennem. A "nemzeti" irodalommal kapcsolatban általában nem veszik figyelembe a tudományos - fantasztikus írásokat, bizonyos 'minőséggel' kapcsolatos fenntartások miatt, amik hol igazak, hol nem. De a Korona hatalma még a tudományos - fantasztikus irodalmon belül is okozhat gondokat, mert az úgynevezett "úropera" kategóriájába tartozik (illetve a hátsó borító szerint "úroperett", de ennek behatóbb elemzésére nem vállalkozom), amit a "komoly" sci-fi nem feltétlenül tart sokra. És ekkor még csak a sci-fi-n belül maradtunk. A félreértések elkerülése végett: nem kívánok ebben a tanulmányban értékítéletet mondani műfajokról, stílusokról, formákról. Aki a Korona hatalmával kapcsolatban erre kíváncsi, az olvassa el Békési József "A király meztelen" című kritikáját. (Solaria magazin). A nemzeti science - fiction témájával foglalkozom, és már ebből is látszik, hogy meggyőződésem, hogy ez egy olyan téma, ami értékes és tanulságos módon megjelenhet akár a sci - fi úropera köntösében is, függetlenül attól, hogy a tudományos fantasztikum vagy a "magas irodalom" hogyan vélekedik az úroperáról. Magam számára azt az alapelvet állítottam fel, hogy a Korona hatalma által képviselt műfaj egy sajátos nyelven beszél, s én azt nézem, hogy ezen a nyelven mit mond - hogy a nyelv, amin mondja, milyen, azt döntse el más. Nyelvészeti szempontból nincs jó vagy rossz nyelv, bár társadalmi megítélése más lehet egyiknek vagy másiknak. Ha egy nyelv képes arra, hogy gondolatokat közvetítsen, kommunikáljon, akkor az a nyelv működik és kész. A regény a Cherubion kiadó által elindított "Mysterious Universe" sorozat része, s bizonyos szempontból egyfajta összegzésnek is tekinthető, enciklopédiának, amiben kisebb - nagyobb mértékben megtalálható szinte minden a sorozat korábban megjelent részeiből. (A sorozat nem a történetek időrendjében jelenik meg, így bőven vannak előre- és hátrautalások.) Mi több, ez az egész egy meglehetősen érdekes folyamat eredménye, hiszen a MU (a Mysterious Universe népszerű rövidítése) nem úgy született, hogy pár szerző összeült és eldöntötte, hogy belevágnak egy új sorozatba. Elég hosszan lehetne elmesélni a MU kozmogóniáját, de tanulmányunk szempontjából elég annyi, hogy több, eredetileg egymástól független és nem is feltétlenül összeillő részből állt össze, s egyelőre még nem alkot szerves egységet (v.ö.: konglomerátum), de a teremtői már dolgoznak az ügyön egy ideje. Ahogy Harrison Fawcett megjegyezte a sorozat fórumában:

"de hogy ne misztifikáljuk túl a dolgot: amikor a Katedrális könyveket írtam jószereivel Sheenardot is alig ismertem, nem hogy közösen kialakított világon törtük volna a fejünk. A sorozatot megalapozó művek sajnos jóval előbb megíródtak a részemről, ezért nagyon determináltam volna Sándort, ha mindenben rákényszerítem az akaratomat. Elhatároztuk, hogy rugalmasan dolgozunk az addig leírt adatokkal, évszámokkal. Így "került át" a Brett Shaw sorozat a XXVII. századba, így lettek a Katedrális legendájának Fénylényei magasabb rendű wrajkok stb. Nem győzzük kihangsúlyozni, hogy az idén ősszel megjelenő kétkötetes Phaeton-saga végén található kronológia, s teljes világleírás lesz a mérvadó - ami ott le lesz írva, attól a későbbiekben nem lehet elmozdulni. Példának okáért a Katedrális regények esetleges újbóli megjelenése esetén a legenda epilógusát némileg módosítani is fogom." (2002.01.06)

A regény olvasói a MU közepes szintű ismerete mellett is fel tudják sorolni azokat az összetevőket, amikből végül a Korona hatalma összeállt. Nagy segítséget nyújt ehhez a "Szerző előszava":

"Jó ideje már, hogy Brett Shaw ezredes élettörténete foglalkoztat, és jó ideje már, hogy Thomas A. Tyler őszinte érdeklődést mutat a Szent Korona története iránt. Legelőször az Ópiumkeringő megírását követően merült fel bennem a gondolat, hogy egyesíteni kellene a témákat, hátha kikerekedik belőlük egy SF - kalandregény . Ez megtörtént, kezdeti próbálkozásom, a Megátkozott, bolond világ, 1998 őszén jelent meg a Cherubion kiadó gondozásában. Azóta minden Shaw-történetben említésre kerülnek a turániak - ők fogják ceruzámat - , tettem ezt azzal a nem titkolt szándékkal, hogy életben tartsam a témát. Úgy hiszem, az olvasói visszajelzések alapján ez sikerült, ezen felbuzdulva határoztam el, hogy sort kerítsek a "nagyregényre". (A korona hatalma, 5. oldal)

Tehát adva van Brett Shaw, Flash Gordon és tsai. magyar reinkarnációja, a macsó és legyőzhetetlen akcióhős, akit valahogy össze kell társítani a Szent Koronával. Ez az a pont, ahol a sci-fi téren nem edzett olvasó, kritikus azt mondja, hogy köszöni, ennyi elég is ebből, s bizonyos szempontból meg lehet érteni. A megoldás ugyanis nagyon egyszerű: a Szent Koronát el kell dugni, a hős pedig számos vérfagyasztó kaland során megkeresi, és máris jöhet a következő, legalább annyira izgalmas és vérfagyasztó kaland. Ez a nem túl bonyolult, de annál zseniálisabb recept már hosszú évtizedek óta bevált, és szinte minden olyan műtárggyal működik, ami egy kicsit is népszerű, ismert, "misztikus". A feldolgozás minősége pedig az egész jótól a borzasztó rosszig terjed, előbbire talán példa az "Indiana Jones és az elveszett frigyláda fosztogatói", az utóbbira meg inkább nem mondok. Ráadásul még "tudományosnak" is könnyű lenni (vagy látszani), elég csak felütni néhány könyvet (vagy egész sokat) és a kaland pihenősebb helyeire be-beszúrni néhány érdekesebb adatot a szóban forgó műtárgyról és annak történetéről. Ha valaki ügyes, még azt is meg tudja oldani, hogy ezek a beszúrák még a történettel is szerves egységet alkossanak. De még sincs igaza annak, aki a "kedvezőtlen" előjelek hatására nem foglalkozik a regénnyel, mert az jóval több a fenti sémánál, bár elszakadni tőle nem tud, és talán nem is akar. Attól ugyanis, hogy egy nemzeti (ráadásul "szent") ereklyét keresnek benne, egy kalandregény még nem lesz "nemzeti science - fiction". A korona hatalmában viszont az az érdekes, hogy a több forrásból beépített, a régi, jól bevált "quest - story" séma gerincére felfűzött alkotóelemekből olyan dolgot alkot, ami bizonyos szempontból jóval több, mint a felhasznált dolgok összege. Csak épp a regény (a MU) konglomerátum - természetéből adódó egyenetlenségek hajlamosak eltakarni ezt a többletet, amit pedig érdemes felfedezni. Mit értek egyenetlenségek alatt? A különböző alkotóelemek, amikből a regény összeáll, nem azonos színvonalúak sem egymáshoz, sem a fajtájukhoz képest. Vegyük például a Brett Shaw vonulatot. Ez a maga műfajában, a humorral, akcióval és misztikával fűszerezett úropera - SF-kalandregény

kategóriájában egész jó, bár a sorozatban megszokott első szám első személyű elbeszélés helyett itt most harmadik személyben találkozhatunk vele, ezért – sokak szerint – az ezredes szürkébb a megszokottnál. Azután ott vannak a Szent Koronával kapcsolatos anyagok, amiken meglátszik az alapos gyűjtőmunka, nem véletlenül dolgozott rajta egy külön társszerző Thomas A. Tyler (Tamás Attila) személyében. Ezek megfelelnek a népszerűsítő tudományos irodalom szintjének, bár az elméletek megalapozottsága sokszor vitatható, de ez egy regénynél nem szempont. A népszerűsítő irodalom szintjén viszont nagyon jó színvonalú részek ezek, az ár más kérdés, hogy az úroperába nem mindig sikerült szervesen beilleszteni őket, sokszor "kilóg a lóláb". Ez pedig stílusterést eredményez. Külön gyöngyszemek a nemzeti science – fiction felé mutató versidézetek és magyar turáni) ősi szokások leírásai. Ezekre is le lehetne írni azt, amit a koronakutatással kapcsolatban, de gyarló hazafiúi elfogultságból nem teszem, mert – tanulmány ide vagy oda – nekem nagyon tetszenek. A személyes megnyilatkozásért vezekelve ellenpontosok egy kicsit: a történet vége felé található monstre úrcsata viszont a regény leggyengébb része, sőt, nem csak a regényé, hanem önmagában szemlélve is nagyon gyenge, és nem csak a fényévekkel való dobálódzások miatt. Talán ennyi példa elég az egyenetlenségek szemléltetésére. Tanulmányom témája szempontjából viszont csak a nemzeti jelleget adó alkotóelemekkel foglalkozom tovább, csak a szükséges mértékben tudomásul véve az egyéb részeket. Viszont, bár annyira szorosan nem tartozik a témához, azt mindenképpen szeretném megjegyezni, hogy épp az egyenetlenségek miatt nem tudok teljes mértékben egyetérteni Anthony Sheenardnak (Szélesi Sándor), a sorozat másik szerzőjének kijelentésével, illetve csak a "smiley"-s formájára tudok úgy-ahogy rábólintani:

"Mind a Korona, mind az Excalibur a sorozat komolyabb darabjai közé tartoznak. Azt hiszem Facettovics mester nevében is megígérhetem, hogy kalandosabb történetek jönnek... de azért néha-néha kell egy kis komolyabb is. Ugye nekünk, íróknak is: el ne felejtsük, hogy olyat is tudunk írni :-))" (2002.01.18)

4. A Korona hatalma és a magyarságkép

Régi, de szinte folyamatosan aktuális kérdés az, hogy mit jelent magyarnak lenni. A válaszok meglehetősen nagy szórást mutatnak, az egyik véglet talán a zsigeri viszolygás mindentől, ami magyar ("miért is nem születtem máshova."), a másik pedig a szemellenzős melldöngetés ("mi aztán."). Mindkét véglet sugároz egyfajta magyarságképet, de a végletek általában nem a legjellemzőbbek, maximum hangosságuk miatt feltűnőbbek, mint a többi, egészséges(ebb) nézet. De milyen magyarságképet közvetít a Korona hatalma?

Először is, ami a legfontosabb, ami az alaptónusát adja az egésznek: a Korona hatalmában (s az egész MU-ban) van súlya annak, ha valaki magyar (turáni.) Néhány példa a sok közül:

" -Ne feledd Rogerius – folytatta Gloria –, hogy a Pannon, ahol a turániak élnek, alig három fényévre van tőlünk, a Sandoz a Turáni Csillagköztársaság egyik agrárbolygója. A mi bolygónkon turáni hatalom van, ez a végtelenül büszke és barbár nép szabja meg törvényeinket, ők a végrehajtó hatalom." (A Korona hatalma, 20. oldal.)

Hogy hízelgő-e az, ahogy Rogerius anyja a turániakat látja, azt nem merem állítani, de mindenesetre sugárzik némi erő abból a képből, ahogy lefesti őket.

Másik:

" Mindezek fölött a stáziskupolán túl méltóságteljesen vonult a Barkóczy klánflotta, ezerméteres fregattok, karcsú fotonklipperek szürke páncéltestén csillant a napok fénye – Made in Pannon!" (51. oldal)

Ez a méltóságteljes kép csak egy sok közül, amik a turáni / pannoni / magyar technika magas színvonalát mutatják, érdekes listát lehetne összeírni a regényből a fontos magyar találmányokból és technikai eszközökből, na és feltalálókából. Elég példának felhozni a híres - hírhedt plazmaíjat, honfoglaló eleink visszacsapó íjának MU-s reinkarnációját. " A Korona hatalmában szereplő fényíjak kivétel nélkül harcászati íjak, ezeknél az elektrodinamikus gyorsító alakítja plazmává a vesszőt, melynek kezdősebességét a szinguláris pontban mérhető térgörbület határozza meg.", írja a regény függelékében található szómagyarázat. (511. oldal) Kicsit érthetőbben fogalmazva, a plazmaíj olyan fegyver, amit egy ember kezel, s akár egy hatalmas űrhajót is át tud vele löni, bár ehhez az is kell, hogy Brett Shaw névre anyakönyvezzék az illetőt. A lényeg mindenesetre az, hogy a plazmaíj egy olyan fegyver, amire (akire?) azt mondja az ember, hogy "ez már igen!" És természetesen a turániak találták fel és csak nekik van ilyen (meg később Shaw-nak, a szuperhős mégsem maradhat szuperfegyver nélkül). Sőt, mi több, a Brett Shaw regényekben olyan hatalmasnak és szinte legyőzhetetlennek ábrázolt Birodalmat és a galaxis császárait, az Anstetteneket is alaposan megregulázta a turáni haderő annak idején, a híres terfoláni csatában. Vagyis nyilvánvaló, hogy a MU világában nem túl sok olyan személy akad, aki bármiféle kisebbségi komplexussal küszködne csak azért, mert turáninak született. Túlzó-e ez a kép? Igen, természetesen az. Nevetséges-e? Bizonyára vannak, akik így vélik, de nem biztos, hogy igazuk van. Egyrészt azért nem, mert az űropera, s főleg a Harrison Fawcett féle űropera bizonyos szempontból önmaga paródiájaként is felfogható, s ember legyen a talpán, aki eldönti, hogy mikor gondol valamit komolyan, s mikor nevet az olvasóra (az olvasóval) egy cinkos kacsintás kíséretében. Másrészt pedig érdemes átgondolni a turáni kiválóság propagálását a hatás - ellenhatás mechanizmusának szempontjából. Ez egy olyan jelenség, ami leginkább a fizikából ismert: ha két golyó ütközik, mindkettőnek változás áll be a mozgásállapotában, az ütköző is visszapattan, nem csak az eredetileg álló mozdul el. De hasonló jelenségeket írnak le a társadalomtudományok is. Ha egy adott közösséget valamilyen irányban hatás, befolyás ér, előbb-utóbb óhatatlanul megjelenik ennek az ellenreakciója. Pl. a szekularizáció nem csak az egyházak pozícióvesztésével, hanem erőteljes megújulási mozgalmakkal s így másfajta térnyeréssel jár. A Korona hatalma által képviselt, "túlzó" magyarságkép egyfajta ellenreakcióként is felfogható. Meglehetősen hosszú időn keresztül a "magyar" nem egy pozitív felhangú jelző volt hazánkban, s még ma sem igazán az. Kimutatható és megtapasztalható, hogy a világháború utáni tudatos "társadalomformálás" mindent igyekezett megrendíteni, ami a régi társadalom alapjait jelentette: hitéletet, családi életet, nemzettudatot, önbecsülést. S nem is eredménytelenül. A sokat szidott és irigyelt Egyesült Államokban az emberek szívre tett kézzel, hangosan éneklék az ország (a "nation") himnuszát. Nálunk ez nem minden közegeben természetes, sőt, van, ahol egyenesen megbotránkoztató. (Nem a szívre tett kézre gondolok, hanem a hangos éneklésre.) S ugyanez érvényes a nemzeti színekre, és minden másra, ami a világ legtöbb nemzetében természetes. Így hát abszolút nem véletlen, hogy a Korona hatalmában a hadihajókat karizmatikus nemzeti személyekről (ha nem túl megbotránkoztató, akkor ezt a szót használom: hősokról) nevezik el, a félelmetes Barkóczy flotta "hadüzenet szignálja" pedig nem egy népszerű angolszász dallam, hanem valami más:

"És Brett Shaw a Kárpátia előtt állva szintén látta, ahogy egy fekete-fehér, számítógéppel újraírt felvételen megjelenik minden idők egyik legnagyobb magyar előadóművésze. A férfi egy magas nyakú, sötét garbót hordott, s csupán derékig látszott a szürke háttér előtt állva. Belenézett a kamerába. Alig mozdult a szája, a szavakat szinte kiköpte az űrbe, s aki látta, hallotta őt, beleborzongott. Mert ez az ember félelmetes volt.

Még kér a nép, most adjatok neki!

Vagy nem tudjátok, mily szörnyű a nép,
Ha fölkel és nem kér, de vesz, ragad?

A színész egy pillanatnyi szünetet tartott, azután következett az az öt sor, amit kívülről fújta a fél galaxis.

Nem hallottátok Dózsa György hírét?
Izzó vastrónon őt elégettétek,
De szellemét a tűz nem égeté meg,
Mert az maga tűz; úgy vigyázzatok
Ismét pusztíthat e láng rajtatok!"
(491. oldal)

S utána természetesen a tűzözn, a Székely Dózsa György hadihajó félmillió ütegállásából. Tipikus példa arra, hogyan ötvözi a regény a magyar kultúrát az általa képviselt sci-fi irányzattal.

A budamegapesti szenátorok tógája is piros - fehér - zöld, és senki nem mondja rájuk, hogy magyarkodnak, azonkívül a magyar kultúrát is elég nagyra értékeli a regény, méghozzá nagyon ravasz módon, a császári Brett Shaw szemén keresztül ("Halálra röhögöm magam ezen a Latabáron!"). Mindez tehát felfogható ellenreakcióként is. Ami külön érdekes - értékes szint ad neki, az az, hogy ez a megformált világ nem teljesen kitaláció, hanem annál sokkal több. A magyar történelem egy korábbi korszakát emeli át a távoli jövőbe. Ezt a korszakot a regény előtt található kronológiában "szakrális korszaknak" nevezi, s a honfoglalástól 970-ig, a magyar zsákmányszerző hadjáratok végéig jelöli ki. A regényben található egyéb motívumok alapján (államiság, polgárháború, ősmagyar - keresztény ellentét, harcok a császárral) azonban ez az átemelt történelmi korszak jócskán belelóg a második évezredbe is, amikor is Magyarország minimum középhatalomnak számított Európában, ha nem többnek. Mára a helyzet alaposan megváltozott, de a "szakrális" múlt és a "szakrális" jövő lehetősége nagyon jól felhasználható téma egy ilyen "ellenreakciós" könyvhöz.

Egy ember valós értékei, és az, ahogy önmagát látja, nem mindig fedik egymást. Vagy alá, vagy túlbecsüli magát (mostanában ez az utóbbi sokkal népszerűbb), s ahhoz, hogy a személyiség egészséges legyen, törekedni kell arra, hogy minél jobban tisztába kerüljön saját értékeivel és korlátaival. Ha valakinek kórosan alacsony az önbecsülése, akkor természetesen pozitívan kell ráhatni, úgy, hogy a valós értékeire mutassunk rá, és ne légvárac építésébe hajszoljuk bele, ami a másik végletbe esést jelentené. Nos, pedagógiai szempontból a Korona hatalmas megfelel egy ilyen pozitív ráhatásnak, úgy, hogy úropera jellege miatt mindenki számára meghagyja azt a lehetőséget, hogy csak annyira vegye komolyan, amennyire jól esik neki.

5. Sablonok és újdonságok

A pozitív magyarsággal szemben a regény nem esik az egyoldalúság hibájába, s legalább annyira el is marasztalja a "turániakat", mit amennyire felmagasztalja őket. Tipikus példája ennek a következő idézet (ami megjelenése idején sokkal aktuálisabb volt, mára, egyesek bánatára, többek örömeire sokat veszített aktualitásából):

" - Magyar ember fele munkát nem végez! Ha nekikezdsz valaminek, azt be is végzi rendesen, oszt' csudájára jár az egész galaxis, vagy el van rontva teljesen. ámde kész! Ennek okán nekem ne ugasson a Lazlo, mint a hangkártya-hibás műkuvasz, mer' amióta leszálltunk a Pannonon, az északi klánok csak azon vitáznak, építsenek-e Nemzeti Virtuális Pagodát, vagy ne építsenek? Nemde az észak-pannóniai Budamegapest kellős közepén egy akkora gödör ásít, hogy a merkúri nagyragya kismiska hozzá képest!
- Má' kétszázötven éve! - kiáltotta egy erőtervértes, párduckacagányos

magyar úr, aki ultrahangtőrrel szabdalta az ürücombot.

- Úgy az úgy! - kapott oda tekintetével Barkóczy bán, és emelte a kupáját; tucatnyian másolták a mozdulatot." (51. oldal)

Az egyik legnagyobb negatívum, amit a regény meglehetősen alaposan tárgyal, a magyarok / turániak hagyományos megosztottsága. A fenti idézetben is előkerülnek az északi klánok, nyilvánvaló, hogy akkor vannak déliek is, ráadásul a különbség több, mint a földrajzi elhelyezkedés. Az északiak keresztények (katolikusok, Harrison Fawcett világában ez automatikus.), a déliek pedig "őshitűek", de hogy ne legyen ilyen egyszerű a kép, a déliek egy része az északiakhoz húz. De még ezen belül sem egységes minden, a fentebb említett Barkóczy bán, a galaxis egyik leghatalmasabb flottájának ura ugyanis bár katolikus, azért bizonyos esetekben jobban szeret a saját feje után menni, akár az északiakkal ellentétben is. (Másik jellemző motívum róla: hajói azért vannak az "ósvi" lézerütegekkel bőven ellátva, hogy nehogy már neki is plazmaíjai legyenek, mint mindenki másnak.). Az őshitűek "renegát" társasága pedig az OPOS, a "turáni klánoktól függetlenül működő technomisztikus táltoszekta", ami eldönti, hogy mi a jó a magyarságnak, és minden eszközzel annak megvalósításán dolgozik, miközben a turániak feketelistára teszik őket, akárcsak a császáriak. De a végén persze győz a (magyar) igazság, s az OPOS által klónozott Stephanus lesz minden magyarok királya.

Az ellentétek a Pannon története során egy hosszú polgárháborúhoz vezettek, ami végül békekötéssel ért véget, de az igazi egység és béke reménye csak a regény végén csillan meg, a királyság visszaállításával. Ilyen szempontból a regény pozitív, optimista kicsengésű. Nem túl nehéz felfigyelni arra, hogy a fent leírt magyar nemes, stb. ábrázolások meglehetősen sablonosak, gyakorlatilag jól kidolgozott sztereotípiák. Ez különösen a magyar nemesekre igaz, végig a regény folyamán. Ennek magyarázata leginkább a nekik szánt funkció lehet, vagy az, hogy az első megjelenítésükbe sikerült beleragadnia a szerzőnek. Ez az úroperához hasonló "könnyedebb" műfajok esetében elég gyakran előfordul, mivel ezek az írások általában különböző sablonokkal, lapos karakterekkel dolgoznak, s ami nem ilyen, az még a történetészöveget is felboríthatja.

Sokkal izgalmasabb és kidolgozottabb az őshitű magyarokkal foglalkozó rész, de a legsikerültebbek azok, amikor a polgárháború utáni (újra)ismerkedési rendezvényeken a kettő kultúra találkozik. (Illetve a kettő tulajdonképpen három, mert az északiak egy részére nem igazán a katolicizmus, hanem a poszt-keresztény és identitásvesztett fogyasztói attitűd - "farmeresek" - jellemző.) A gyökeresítés és gyökerkeresés korában különösen figyelemreméltó ezeknek a kulturális találkozásoknak az ábrázolása, még úgy is, hogy alaposan nyakon vannak öntve az úropera világában kötelező 'könnyedséggel'. Ez a könnyedség a téma kezelését is segíti, ugyanis mindig lehetőséget ad arra, hogy amikor túlzottan "magyarkodónak" tűnne, akkor egy stílusbeli vigyorral elveszi a nem kívánatos éleket, úgy, hogy a lényegtől azért ne fossza meg az ábrázolt dolgot. Egy tipikus példa erre:

(Az északi fiatalok érkeznek a déliek Napkirály - ünnepére.)

" De szívük mélyén annak örültek leginkább, amikor hírt kaptak az Észak Pannóniából, szervezett csoportokban érkező nagy létszámú látogatóról.

Deél-Ősi nem akart hinni a fülének, amikor Marlyin meghozta a hírt.

- Ez csodálatos, évről - évre többen jönnek, emlékszem, öt évvel ezelőtt talán ha kétszázan voltak, és most tízezren jönnek a határon túlról.

Hihetetlen! - lelkesedett a klánvezér.

Marlyin elégedetten bólintott, ő sem tudta tagadni az örömét.

- És majdnem mind fiatalok, nagyuram! Olyan nekik a Napkirály - ünnep, mint régen a rock-koncertek, jönnek számlálhatatlanul, és jól érzik magukat, olcsó a sör és nincs túlfőzve a virsli." (215. oldal)

A sör - virsli párhuzam óv meg attól, hogy egyöntetű rajongássá ne változzon a szöveg, de azért a 'komoly' nemzeti oldal is megkapja a jussát a következő mondatban (míg a megjegyzés inkább a szkeptikusok kedvét keresi) :

"Komolyra fordítva szót, öt évvel ezelőtt még dúlt a háború. Akik akkoriban átlopakodtak a határon, hála Selyemhajú Tündér Ilona Nagyasszonyunknak, mára Északföld politikai vezetői, lám győzött az igazság. A polgárháború "döntetlenül végződött", de miénk lett az ideológiai győzelem."

A magyarság (turániak) jellemzője tehát a politikai megosztottságon kívül az ideológiai megosztottság is (nem csak történelmi, hanem aktuálpolitikai visszatérő motívum ez.), s a regény világából úgy tűnik, hogy a megosztott lelkekért való harcban annál több ereje van valaminek, minél ősbibb. Több pólust fel lehet állítani, kezdve a legkézenfekvőbb őshitű - keresztyén, vagy a 'modern' (hagyományát vesztett) - konzervatív (hagyományát őrző vagy kereső) ellenpontokat felvázolni, de persze ennél sokkal tovább lehet árnyalni a képet, sőt, némileg aktualizálva és értelmezve meglepő (vagy nem is annyira meglepő) párhuzamokat lehet találni a regény keletkezése környéki évek eseményeivel. De ez tényleg olyan téma, aminek az értékét és hitelességét nem a megmondás, hanem az önálló felfedezés adja.

Az ősi dolgokkal való találkozás egy kedves illusztrációja az a rész, amikor Stenonis, az OPOS nagymestere álruhában mászkál az ünnepi tömegben (Stenonis, a nevéből eltekintve olyan ősmagyar, hogy a hét vezér némelyike elbújhat mögötte), s találkozik egy csoport északi fiatalal, ahol is az egyik lány nyakában lóg valami.

"- Tíz pengőforintot adtál ezért a vacakért, egyáltalán mi ez, lélektükör? - kérdezte a fiú.

- Azt nem lehet vásárolni, az egy szent ékszer - világosította fel egy másik, aki döbbenetes hasonlóságot mutatott az évszázadok óta halott Woody Allennel. (A szerző kedvelt eszköze különféle ma aktuális sztárok arcait kölcsönözni a hőseinek. A módszer vitatható, de mindenesetre nagyon vizuális és hatékony.)

- Nem tudom, mi ez, de tök jól néz ki, nem? - nézett körül a lány.

- Egy Kembös lóg a nyakadban - szólt oda Stenonis. A fiatalok meglepetten néztek rá. A férfi odafordult hozzájuk, rájuk köszönt. - Adjon Isten, jó estét. A fiatalok részéről elhangzott három "jó estét", két "hello" meg egy "csá" is, ez utóbbit az ékszert megvásároló lány hallatta, Stenonis hosszan a szemébe nézett.

- Te milyen nyelven beszélsz?

- Magyarul.

- Akkor miért nem értem, amit mondasz?

A lány zavarba jött, a többiek nemkülönben, a férfi különös hatással volt rájuk, maguk sem tudták, miért." (273-74. oldal)

Ezután természetesen részletes magyarázatot kapunk arról, hogy mi is az a Kembös, de nem is ez a legfontosabb, hanem az a különös hatás, amit ez a söröző, cigarettázó, csázó farmeros északföldi fiatalokra tesz. S bár igaz, hogy mindez a "misztikus univerzum" berkeiben történik, nem is olyan misztikus ez, hanem gyakran s egyre gyakrabban fordul elő, ha nem is pont ebben a formában és ezzel a tartalommal: találkozás valami titokkal, ami ismeretlen s mégis ismerős, s ami a legfontosabb, valami miatt tudom, hogy közöm van hozzá, s mindez nem valami elvont, hanem könnyed és könnyen emészthető formában. Ez az a különleges nyelv, a sci-fi egyik sajátos nyelvjárása, amin a Korona hatalma a magyarsággal kapcsolatos dolgokról, kérdésekről beszél.

6. Összefoglalás helyett

A regény elején egy Bán Mór idézet található: "Hitünk a jövő, erőnk a múlt!". Ezt kicsit alkalmazva a regény tudományos - fantasztikus tematikájára: a jövőben megtalálva a múltat gazdagíthatjuk a jelent. A Korona hatalma, túllépve az úropera Brett Shaw-s és a magyar téma Barkóczy-s közhelyszerű sablonjain, potenciálisan alkalmas erre, s ezért tekintem a nemzeti science - fiction sorába tartozó, nem éppen marginális műnek. Sok szempontból erőteljesnek, hatásosnak tekinthető, ezért minden bizonnyal van - vagy lesz - egyfajta iránymutató, mintaadó szerepe is, ami egyrészt jó (a nemzeti science - fiction erősödése, mennyiségi növekedése szempontjából), másrészt rossz is lehet, ha a követők, vagy az író a további műveiben nem tud vagy nem akar túllépni A Korona hatalma által megadott mintákon. De bízva abban, hogy az igazi "Mester" nem tanítványokat, hanem leendő mestereket nevel, a kötettről szóló tanulmány szerzőjeként merem én is vallani azt az optimizmust, ami a két szerző előszavából sugárzik.

Szabó Sándor
2002-06-02
www.solaria.hu